

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

ZBRODNIA KATYŃSKA W KRĘGU PRAWDY I KŁAMSTWA

pod redakcją Sławomira Kalbarczyka

WARSZAWA 2010

ANEKS

**Dokumenty dotyczące Zbrodni Katyńskiej przekazane
do IPN przez Służbę Bezpieczeństwa Ukrainy**

Nr 1

1952 październik 6, [Kijów] – Informacja z kartoteki operacyjno-informacyjnej Wydziału „A” MGB USRS o Kazimierzu Rudnickim¹, jednej z ofiar Zbrodni Katyńskiej na Ukrainie

Ściś[le] tajne

Informacja

W kartotece operacyjno-informacyjnej Wydziału „A” MGB USRS figuruje:

Rudnicki Kazimierz syn Adolfa ur. w 1889 r. w Załóżcach, b[ył]e] województwo tarnopolskie, zamiesz[kały] we Lwowie

A[kta] śl[edcze] 18008 UNKWD Lwów

areszt 10 XII 39 r. oskarż[ony] z art. 143, 145, 146 k[odeksu] k[arnego]

Akta wraz z aresztowanym skierowano do NKWD ZSRS 7 V 40 r. Nr 541/SI

Decyzji w sprawie oraz innych danych brak.

Naczelnik 3 oddziału wydziału „A” MGB USRS
Własienko

6 X 1952 r.

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 59.

¹ Kazimierz Rudnicki, pracownik „Ossolineum” we Lwowie, kpt. rezerwy WP.

Nr 2

1956 marzec 12, [Kijów] – Pismo zastępcy przewodniczącego KGB USRS Tichonowa do zastępcy przewodniczącego KGB ZSRS Iwaszutina w sprawie przekazania z Kijowa do Moskwy reszty materiałów NKWD USRS dotyczących obywateli polskich rozstrzelanych w 1940 r. na Ukrainie¹

12 marca 56
Seria „K”

3/5/4476

Do zastępcy przewodniczącego
Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego
przy Radzie Ministrów ZSRS
Generała lejtnanta tow. P[iotra] **Iwaszutina**
m. Moskwa

W latach 1939–1940 na terytorium zachodnich obwodów Ukrainy aresztowano około 8000 osób, b[yłych] trockistów, oficerów, żandarmów, policjantów b[yłej] pańskiej Polski i aktywnych nacjonalistów ukraińskich. Znaczna część tej kategorii osób posiadała akta ewidencji operacyjnej, które, najprawdopodobniej, wykorzystano jako sprawy śledcze. Wszystkie te osoby były ujęte w kartotece operacyjno-informacyjnej NKWD USRS i NKWD zachodnich obwodów Ukrainy.

Na większości kart dotyczących tej kategorii osób widnieje adnotacja, że akta razem z aresztowanymi w 1940 r. zostały skierowane do NKWD ZSRS na „KK”².

W 1952 r. akta kontrolno-nadzorcze i akta ewidencji operacyjnej, a także karty ewidencyjne na ustne polecenia przybyłego do Kijowa pracownika wydziału „A” MGB ZSRS pułkownika **Szewielowa** zostały wyłączone z ogólnych zasobów archiwalnych i kartotek operacyjno-informacyjnych wydziałów „A” MGB USRS i Zarządów MGB obwodów i przechowywane są w oddziale archiwalnym Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM USRS z zakazem prowadzenia z nimi pracy informacyjnej.

W styczniu i lipcu 1955 roku Wydział Ewidencyjno-Archiwalny KGB przy RM USRS skierował do Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB ZSRS zapytanie dotyczące tych akt oraz kartoteki, na co otrzymał ustne polecenie, aby na przyszłość żadnej korespondencji, ani żadnej pracy informacyjnej w odniesieniu do tej kategorii osób nie prowadzić.

Ze swej strony uważam za celowe, skoro akta archiwalno-śledcze wymienionych osób znajdują się w Wydziale Ewidencyjno-Archiwalnym KGB ZSRS, aby akta nadzoru, akta ewidencji operacyjnej i kartoteki były przechowywane łącznie z nimi.

Proszę o decyzję względem poruszonych spraw.

Zastępca przewodniczącego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego
przy Radzie Ministrów USRS pułkownik ([Paweł] **Tichonow**)

¹ Dokument publikowany w innym tłumaczeniu w tomie *Śladem Zbrodni Katyńskiej*, Warszawa 1998, s. 33.

² Prawdopodobnie kryptonim „trójki” NKWD ZSRS (Wsiewołod Mierkułow, Bogdan Kobiulow, Leonid Basztakow), kwalifikującej w 1940 r. polskich więźniów i jeńców na rozstrzelanie.

48-10 III 56 r.

Za zgodność i kopię otrzymał
zast[ępcą] nacz[elnika] oddz[iału] Kizil

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 13-14.

1956 czerwiec 7, Kijów – Wniosek Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB USRS o spalenie 2500 kart ewidencyjnych obywateli polskich rozstrzelanych w 1940 r. na Ukrainie¹

Ścisłe tajne

„Zatwierdzam”

Zastępca przewodniczącego Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów USRS pułkownik ([Paweł] **Tichonow**)

[] czerwca 1956 roku

Wniosek

7 czerwca 1956 roku, miasto Kijów

My – naczelnik Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM USRS major **Gurjanow**, zas[tępca] naczelnika tegoż wydziału major **Krasnow** i naczelnik 5 oddziału tegoż wydziału major **Triegubow** przejrzelśmy wyłączone z kartoteki operacyjno-informacyjnej byłego wydziału „A” MGB USRS i UMGB zachodnich obwodów Ukrainy karty ewidencyjne w liczbie 2500 sztuk dotyczące aresztowanych w latach 1939–1940 przez organy NKWD i

ustaliliśmy:

W 1952 roku na ustne polecenie kierownictwa MGB ZSRS z kartoteki operacyjno-informacyjnej wydziału „A” MGB USRS i UMGB zachodnich obwodów Ukrainy wyłączono karty ewidencyjne represjonowanych w 1939 roku w zachodnich obwodach Ukrainy byłych oficerów polskiej armii, agentów polskich organów wywiadowczych i kontrwywiadowczych, wyższych urzędników polskiego rządu, a także przywódców różnych kontrrewolucyjnych organizacji i partii politycznych, które były przechowywane w 5 oddziale Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM USRS i nie prowadzono z nimi pracy informacyjnej.

Wszyscy aresztowani w 1940 roku wraz z aktami śledczymi i innymi egzemplarzami kart ewidencyjnych zostali skierowani do NKWD ZSRS.

Biorąc pod uwagę, że wobec wyżej wspomnianej kategorii osób nie prowadzi się pracy informacyjnej, a ich sprawy archiwalno-śledcze przechowywane są w zbiorze specjalnym Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM ZSRS –

proponujemy:

Na podstawie ustnego polecenia naczelnika Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM ZSRS pułkownika tow. **Pletniowa** wyżej wspomniane 2500 kart wyszczególnionych kategorii osób zniszczyć przez spalenie.

Naczelnik Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB
przy RM USRS major (**Gurjanow**)

¹ Dokument publikowany w innym tłumaczeniu w tomie *Śladem Zbrodni Katyńskiej*, Warszawa 1998, s. 34.

Zastępca Naczelnika Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB
przy RM USRS major (**Krasnow**)
Naczelnik 5 Oddziału Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB
przy RM USRS – major (**Triegubow**)

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 10–11.

Nr 4

1956 czerwiec 8, Kijów – Protokół spalenia 2500 kart ewidencyjnych obywateli polskich rozstrzelanych w 1940 r. na Ukrainie

Ścisłe tajne

„Zatwierdzam”

Zastępca Naczelnika Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM USRS major
(**Krasnow**)

„8” czerwca 1956 roku

Protokół
8 czerwca 1956 roku, miasto Kijów

My, niżej podpisani – zastępca naczelnika 5 Oddziału Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB przy RM USRS kapitan **Kizil**, starsi pełnomocnicy operacyjni tegoż oddziału starsi lejtnanci tow. **Sidielnikow** i **Aleksiejew**, sporządziliśmy niniejszy protokół, że zgodnie z wnioskiem zatwierdzonym przez zas[tępcę] przewodniczącego KGB przy RM USRS pułkownika tow. [Pawła] **Tichonowa** zniszczono poprzez spalenie 2500 sztuk (dwa tysiące pięćset) kart ewidencyjnych osób aresztowanych w latach 1939–40 przez organy NKWD.

W tej sprawie został sporządzony niniejszy protokół.

Zast[ępc]a nacz[elnika] 5 Oddz[iału] Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego KGB
przy RM USRS kapitan (**Kizil**)
St[arszy] pełnomocnik operacyjny 5 Oddz[iału] Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego
KGB przy RM USRS st[arszy] lejtnant (**Sidielnikow**)
St[arszy] pełnomocnik operacyjny 5 Oddz[iału] Wydziału Ewidencyjno-Archiwalnego
KGB przy RM USRS st[arszy] lejtnant (**Aleksiejew**)

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 12.

1969 czerwiec 5, Charków – Meldunek Naczelnika Zarządu KGB obwodu charkowskiego, gen. Fieszczenki dla Przewodniczącego KGB USRS Nikitczenki o odkryciu w lesie koło osiedla Piatichatki na przedmieściach Charkowa miejsc pochówku zamordowanych oficerów polskich

5 czerwca 1969 r.

Nr 6/9019 m. Charków

Ściś[le] tajne
Seria „K”

Kancelarii nie ujawniać

Do przewodniczącego Komitetu
Bezpieczeństwa Państwowego
przy Radzie Ministrów Ukrainiejskiej SRS
generała pułkownika W[italija] Nikitczenki
m. Kijów

2 lipca 1969 roku od zaufanego „Zieleńskiego” otrzymano sygnał, że w lesie koło os. Piatichatki (północne przedmieścia Charkowa) zostało odkryte miejsce masowego pochówku ludzi. Po sprawdzeniu na miejscu okazało się, że w odległości ok. 100 metrów od szosy Charków–Bielgorod na powierzchni o promieniu ok. 50 m znajduje się wielka liczba zapadnięć gruntu o głębokości do 70 cm w kształcie prostokątów 3 na 6 i więcej metrów. Jedno zapadlisko jest rozkopane na głębokość do 1 metra i widać w nim kości i czaszki ludzkie. Część kości jest rozrzucona wokół otwartego dołu. Są tam też pozostałości butów produkcji zagranicznej.

Dzięki podjętym działaniom zostali ustaleni Dima **Stiepin**, Siergiej **Pieszkow**, Wiktor **Krugłych** – uczniowie 5–6 klasy, mieszkańcy os. Piatichatki, którzy uczestniczyli w rozkopaniu grobu i znaleźli tam:

ślubną obrączkę z inicjałami „A.K.” i datą 29/VI-24 roku;

złote korony zębowe;

guziki z wizerunkiem polskiego godła;

metalowe płytki z napisami: „tow. I.I. Ptaszyńskiemu za walkę z kontrrewolucją od kolegium GPU”, „tow. Dubowemu z okazji X rocznicy Października, Kijowski Okr[ęgowy] Kom[itet] Wyk[onawczy] 7 XI-1927 r.”

Emeryt KGB **N.A. Galicyn**, który pracował od lat przedwojennych jako szofer w organach bezpieczeństwa państwowego i brał udział w wykonywaniu wyroków śmierci, po obejrzeniu miejsca ujawnienia grobów wyjaśnił, że w kwietniu–maju 1940 roku z jego udziałem wykonano decyzję o rozstrzelaniu ok. 13 tysięcy oficerów i generałów burżuazyjnej Polski, którzy zostali pochowani w dołach w lesie koło os. Piatichatki. **Galicyn** wyjaśnił także, że wśród Polaków może być niewielka liczba rozstrzelanych obywateli sowieckich, na których w 1940 r. wykonano wyroki.

Według słów **Galicyna**, na miejscu pochowania Polaków, podczas ewakuacji NKWD w 1941 r., zakopano liczne przedmioty osobistego użytku skonfiskowane podczas aresztowań w latach 1937–1938. Mogły wśród nich być teczki i aktówki z dedykacjami na płytkach.

O miejscu pochowania Polaków wiedzą: były nacz[elnik] UNKWD **P[iotr] S. Safonow**, zamieszkały w Charkowie, były zas[tępca] naczelnika UNKWD **P[aweł] P[awłowicz] Tichonow**, zamieszkały w Kijowie, były komendant UNKWD **T[imofiej] F. Kuprij**, zamieszkały w Połtawie i zamieszkali w Charkowie byli pracownicy komendantury UNKWD – **Kubariew, Wigowski, Karmanow**.

O zakopanych skonfiskowanych rzeczach wiedzą [Nikita] **Mielnik** i **Skakun**, zamieszkali w Charkowie.

Osoby, które dowiedziały się o grobach w lesie, wypowiadają opinię, że są tam pochowani w czasie wojny żołnierze wroga.

Naruszona mogiła została przez nas odtworzona, a zapadliska gruntu będą zasypane.

W przypadku pojawiania się „pogłosek” co do charakteru grobów będziemy stosować środki dezinformacji.

Naczelnik Zarządu Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów
USRS obwodu charkowskiego, generał major **P[iotr] Fieszczenko**

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 172–174.

Nr 6

1969 czerwiec 12, Charków – Meldunek dodatkowy gen. Fieszczenki dla gen. Nikitczenki z propozycją likwidacji miejsca pochówku polskich oficerów poprzez zastosowanie środków chemicznych wraz z planem działania

12 czerwca 1969 r. Nr 10/9354

m. Charków

Ścis[le] tajne
Seria „K”

Do przewodniczącego
Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego
przy Radzie Ministrów Ukrainńskiej SRS
generała pułkownika **W[italija] Nikitczenki**
m. Kijów

W uzupełnieniu do naszego [pisma] Nr 9019 z 5 czerwca 1969 r. informuję, że w rezultacie badania obiektu specjalnego ustalono co następuje. Obiekt znajduje się w obrębie miasta Charkowa, 120 metrów od szosy Charków–Moskwa w leśno-parkowej strefie wypoczynku ludzi pracy. W strefie tej rozmieszczone są obozy pionierów, szpitale, domy wypoczynkowe i inne zabudowania. Nowych budynków nie buduje się.

Teren obiektu specjalnego zajmuje 7490 metrów kw. Ujawniono na nim 112 miejsc pochówku różnych rozmiarów – od 4 do 60 metrów kw. każde, w których pogrzebano około 13 tys. zwłok. Powierzchnia wszystkich miejsc pochówku wynosi 1041 metrów. Wśród miejsc pochówku rośnie ponad 400 dużych drzew liściastych, a na całej powierzchni – krzewy.

Z uwagi na to, że obiekt specjalny został ujawniony przez miejscową ludność, urządziliśmy tam posterunek milicyjny, lecz pomimo to nadal odwiedzają go podrostki i dokonują tam rozkopów w poszukiwaniu broni i wyposażenia.

Uwzględniając powyższe, uważam za konieczne niezwłocznie zlikwidować obiekt poprzez zastosowanie środków chemicznych. Sprawa została uzgodniona z obwodowym komitetem partyjnym. Celowe jest w przyszłości zbudowanie na tym terenie zamkniętych obiektów KGB, na przykład szkoły wyższej, o co należy wystąpić do Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów ZSRS i republikańskiego rządu.

Wydatki, związane z likwidacją obiektów, wyniosą orientacyjnie około 10 tysięcy rubli.

Załączając plan likwidacji obiektu specjalnego, proszę Was o akceptację przewidzianych w nim działań.

Załącznik: Plan działań zmierzających do likwidacji obiektu na 3 kartach i dwie fotokopie planu jego rozmieszczenia – łącznie 5 kart.

Naczelnik Zarządu Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów
USRS obwodu charkowskiego, generał major **P[iotr] Fieszczenko**

Plan działań zmierzających do likwidacji obiektu specjalnego

Likwidacji obiektu dokonać pod pozorem przeprowadzenia prac projektowo-poszukiwawczych na ewentualność budowy w tym miejscu zamkniętego obiektu KGB.

W tym celu przeprowadzić następujące działania:

1. Przez specjalnie wyznaczonych pracowników UKGB obwodu charkowskiego na podstawie przyjętej legendy zabezpieczyć konieczną konspirację przeprowadzenia przygotowawczych i głównych prac w zakresie likwidacji obiektu.

2. Zwrócić się z prośbą do rządu republikańskiego i KGB przy Radzie Ministrów ZSRS o przeznaczenie działki ziemnej pod budowę wyższej uczelni Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego.

3. Od chwili rozpoczęcia prac przygotowawczych na obiekcie do pełnej jego likwidacji (nie mniej niż 3 lata) zorganizować całodobową ochronę obiektu przy użyciu sił ze składu strażników UKGB. W tym celu poprosić Komitet Bezpieczeństwa Państwowego przy R[adzie] M[inistrów] ZSRS o przywrócenie etatu aresztu śledczego w liczbie jednego oficera i dziesięciu strażników.

4. Ogrodzić obiekt czterorzędownym płotem z drutu kolczastego i zbudować na jego terenie dwie drewniane szopy: jedną – dla personelu ochrony, drugą – na potrzeby gospodarze.

5. Wyszukać na miejscu w organach gospodarczych w celu wykorzystania do prac dwa traktory „Białoruś” ze świdrami do wiercenia otworów, samochody – cysterny do dostarczania wody i wywrotkę do przywożenia ziemi, którą będą zasypane zapadliska na obiekcie.

6. Nabyć i dostarczyć na obiekt 13 ton sody żrącej w opakowaniach po 50 kilogramów.

7. Nabyć środki ochronne: kombinezonów – 12 sztuk, gumowców – 12 par, gumowych rękawic – 12 par, spirytusu do dezynfekcji – 20 kg.

8. Jesienią 1969 roku i wiosną 1970 r. poprzez nasadzenia odtworzyć na obiekcie krzewy, które będą częściowo zniszczone w trakcie prac.

9. W celu przeprowadzenia prac utworzyć specjalną grupę w składzie 10 osób. W tym: jeden kierownik (pracownik operacyjny, oficer), trzech – mechanizatorzy do prac technicznych, sześciu ludzi do wykonania głównych prac. Poprosić KGB przy R[adzie] Ministrów USRS o skierowanie do pracy w tej grupie szofera operacyjnego i sześciu strażników z aresztu śledczego Komitetu Republiki, wprowadzonych w prace specjalne. Poprosić KGB przy R[adzie] M[inistrów] ZSRS o skierowanie na czas przeprowadzenia głównych prac specjalistów z OTU i 10 wydziału Komitetu Związku.

Termin wykonania głównych prac – 10–15 dni.

10. Przedstawić KGB przy R[adzie] M[inistrów] ZSRS prośbę o wydzielenie środków w wysokości 10 tysięcy rubli, koniecznych do wykonania prac związanych z likwidacją obiektu specjalnego.

Naczelnik Zarządu Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów
USRS obwodu charkowskiego, generał major **P[iotr] Fieszczenko**

„12” czerwca 1969 roku
Rej. Nr 9355

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 181–185.

1969 czerwiec, Charków – Meldunek dodatkowy gen. Fieszczenki dla gen. Nikitczenki z opisem zamierzeń i działań, zmierzających do likwidacji miejsc pochówku polskich oficerów

[] czerwca 1969 r.

Nr 10/9736

m. Charków

Ściśle tajne
Seria „K”

Do przewodniczącego
Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego
przy Radzie Ministrów Ukraińskiej SRS
generała pułkownika **W[italija] Nikitczenki**
m. Kijów

W uzupełnieniu do naszego [pisma] Nr 10/9354 z 12 czerwca 1969 r. informuję, że zgodnie z Waszym poleceniem wyjechałem do KGB ZSRS w celu rozstrzygnięcia szeregu problemów związanych z likwidacją obiektu specjalnego.

W okresie 16–18 czerwca wspólnie z Zastępcą Przewodniczącego KGB przy R[adzie] M[inistrów] ZSRS generałem lejtnantem **S[iemionem] K[uzmiczem] Cwigunem**, a potem z Przewodniczącym KGB przy R[adzie] M[inistrów] tow. **J[urijem] Andropowem** podjęto decyzję o likwidacji obiektu specjalnego drogą zastosowania środków chemicznych – sody żrącej.

Likwidacja obiektu specjalnego zostanie przeprowadzona pod pozorem budowy specjalnego obiektu KGB, w związku z czym NKWD obwodu charkowskiego przedłoży prośbę Charkowskiemu Obw[odowemu] Kom[itetowi] Wyk[onawczemu] o przekazanie działki ziemnej. Zgodnie z podjętą decyzją obiekt zostanie ogrodzony płotem z drutu kolczastego, a na jego terenie zostaną zbudowane dwa budynki: jeden – dla personelu ochrony, drugi – do przechowywania chemikaliów.

Do zakończenia likwidacji obiektu (nie mniej niż 4 lata) będzie on ochraniały przez dwa posterunki [złożone] z [członków] załogi aresztu śledczego. Osoby te będą bezpośrednio prowadziły główne prace związane z likwidacją obiektu. W celu realizacji podjętej decyzji rozkazem Przewodniczącego KGB przy R[adzie] M[inistrów] ZSRS w UKGB obwodu charkowskiego został otwarty areszt śledczy z etatem na 21 jednostek, w tym naczelnik aresztu śledczego – oficer i 4 kier[owców] oper[acyjnych].

Na polecenie Zas[tępcy] Przewodniczącego KGB przy R[adzie] M[inistrów] generała lejtnanta tow. S.K. Cwiguna Zarząd Gospodarczy KGB ZSRS wydzieli dla UKGB cztery samochody: wywrotkę, samochód ciężarowy ze świdrem, samochód cysternę i lekki samochód „GAZ-69”. Samochody te wchodzi na etat UKGB. Ponadto Wydział Gospodarczy KGB ZSRS otrzymał polecenie zapewnienia wszelkich koniecznych do prac materiałów i środków ochronnych, a także udzielenia UKGB pomocy przy budowie na terenie obiektu ogrodzenia i dwóch budynków.

W celu wykonania prac KGB przy R[adzie] M[inistrów] ZSRS przekaże do dyspozycji UKGB 10 tys. rubli.

Naczelnik Zarządu Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego przy Radzie Ministrów
USRS obwodu charkowskiego, generał major **P[iotr] Fieszczenko**

Źródło: HDA SBU, zesp. 5, vol. 897, k. 188–189.